

ЯСЬКО Юлія,
к. е. н., доцент, доцент кафедри
економічної теорії та конкурентної політики
Державного торговельно-економічного
університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

ORCID: 0000-0002-8756-4612
y.yasko@knute.edu.ua

YASKO Yuliia,
PhD (Economics), Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Economics and Competition Policy
State University of Trade and Economics
Kyoto St.,19, Kyiv, 02156, Ukraine

ORCID: 0000-0002-8756-4612
y.yasko@knute.edu.ua

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

MECHANISM FOR IMPLEMENTATION OF STATE COMPETITIVE POLICY

Вступ. Формування ефективного конкурентного середовища належить до пріоритетних завдань державного регулювання економіки, ставши одним з ключових питань у становленні нової моделі соціально орієнтованої економіки в Україні. Важливими є вдосконалення механізму формування та реалізації конкурентної політики відповідно до нових соціально-економічних викликів.

Проблема. У XXI ст. переглядаються теоретичні засади конкурентної політики: як теоретичні основи, так і наявна нормативно-методична база не є достатньо дієвими в забезпеченні ефективної реалізації конкурентної політики, особливо щодо новітніх ринків. Це потребує переосмислення провідного наразі структурного неокласичного підходу до конкуренції та конкурентної політики, коли, по суті, нехтують чинниками інститутів і поведінки.

Метою статті є аналіз теоретичних та прикладних аспектів реалізації конкурентної політики держави у контексті системного розуміння її змісту, форм, методів та інструментів.

Методи. Використано наукові методи узагальнення, аналізу та синтезу, порівняння.

Результати дослідження. Механізм реалізації конкурентної політики передбачає наявність двох форм: запобігання та протидію порушенням конкурентного законодавства (правозастосування) та адвокатування конкуренції усіма органами державної влади. Інституційні засади ринкової конкуренції пов'язані зі станом підприємницького середовища, правилами і нормами ринкової діяльності, поведінковою інфраструктурою для

Introduction. The formation of an effective competitive environment belongs to the priority tasks of state regulation of the economy; it has become one of the key issues in the process of establishing a new model of socially oriented economy in Ukraine. Improvement of the mechanism of formation and implementation of competitive policy in accordance with new socio-economic challenges is very important.

Problem. In the 21st century, the task of revising the theoretical foundations of competition policy is becoming more and more important. The reason for this is that both the theoretical foundations and the existing normative-methodological base are not sufficiently effective in ensuring the effective implementation of competition policy, especially in relation to the newest markets. Indeed, a rethinking of the prevailing structural neoclassical approach to competition and competition policy is needed today, when, in fact, the factors of institutions and behavior are neglected.

The aim of the article is to analyze the theoretical and applied aspects of the implementation of the state's competitive policy in the context of a systematic understanding of its content, forms, methods and tools.

Methods. Scientific methods of generalization, analysis, synthesis, and comparison were applied in the paper.

Results. The mechanism of implementation of competition policy involves the presence of two forms: prevention and countermeasures against violations of competition legislation (law enforcement), and advocacy of competition by all state authorities. The institutional foundations of market competition are related to the state of the business environment, rules and norms of market activity, behavioral infrastructure

учасників ринку. У реалізації конкурентної політики визначальною є роль конкурентного відомства, чия інституційна незалежність сприяє об'єктивності його дій, що унеможливорює вплив окремих груп інтересів при прийнятті рішень.

Висновки. Важливо створити такі умови, при яких забезпечуватиметься наукове вирішення комплексу взаємопов'язаних інституційних проблем розроблення і реалізації конкурентної політики держави. Цьому об'єктивно сприятимуть високі темпи розвитку національного внутрішнього ринку, зміцнення прав власності, формування ефективного приватного власника як домінуючої фігури в економіці, становлення прозорого і відповідального бізнесу, підвищення ефективності діяльності владних державних структур.

Ключові слова: конкурентна політика, конкурентне відомство, АМКУ, правозастосування, адвокатування, антимонопольний комплаєнс.

for market participants. In the process of implementation of the competition policy, the role of the competition department is defining; its institutional independence contributes to the objectivity of its actions, which makes it impossible for certain interest groups to influence decision-making.

Conclusions. It is important to create such conditions under which a scientific solution to the complex of interrelated institutional problems of the development and implementation of the state's competitive policy will be provided. This will be objectively facilitated by high rates of development of the national domestic market, strengthening of property rights, formation of an effective private owner as a dominant figure in the economy, establishment of transparent and responsible business, and improvement of the efficiency of the activities of powerful state structures.

Keywords: competition policy, competition department, AMCU, law enforcement, advocacy, antimonopoly compliance.

JEL Classification: L40, L51, K21

Вступ. Конкурентна політика (КП) – важлива і необхідна складова державного регулювання економіки. Проте у науковому середовищі та серед експертів її роль і значення в розвитку національної економіки є недооціненими. Це призводить до нерозуміння змісту і наслідків конкурентної політики, а також применшення ролі конкурентного відомства (в Україні це Антимонопольний комітет України – АМКУ) в системі реалізації КП держави.

Проблема. Глибинні трансформації, що вже стали звичним явищем у суспільно-економічній реальності ХХІ ст., спричиняють нові виклики, які обумовлюють потребу ефективної адаптації традиційних інструментів державного регулювання до нових реалій. Ринкова конкуренція також модифікується і переходить на якісно новий рівень. Усі ці зміни ставлять перед державою питання пристосування її конкурентної політики до нових умов. Саме тому проблема вдосконалення механізму формування та реалізації конкурентної політики набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні теоретичні засади конкурентної політики держави неодноразово ставали предметом дослідження таких вітчизняних учених, як А. Герасименко, Ю. Уманців, Г. Філюк [1–3], які розглядали питання визначення основних засад формування КП як пріоритетний напрям економічної політики держави. Водночас є низка досліджень щодо аналізу окремих аспектів формування та реалізації КП держави. Так, М. Мотта (M. Motta)

досліджував особливості застосування інструментів конкурентної політики в різних економічних умовах [4], Ж. Роше, Ж. Тіроль (*J.C. Rochet, J. Tirole*) вивчали сучасні форми конкуренції на двосторонніх ринках [5], К. Бамбергер (*K. Bamberger*) розглядав вплив ринкової влади на конкурентні відносини [6], С. Карвальо (*S. Carvalho*) та П. Джонсон (*P. Johnson*) досліджували вплив сучасних економічних теорій на КП [7; 8].

В основу сучасної конкурентної політики покладено неокласичну ідею (згідно з методологією індивідуалізму) захисту інтересів (добробуту) споживача. Цю ідею необхідно поєднати із захистом суспільного добробуту (за методологією холізму). Питання взаємозв'язку цих двох ідей досліджувалися, наприклад, Р. Борком (*R. Bork*) [9], який аналізував проблему вибору стандарту споживчого надлишку або стандарту суспільного надлишку. Однак нині набуває актуальності проблема функціонування економіки України в нових надскладних реаліях, і тому стратегічно важливо вдосконалити механізм реалізації КП держави.

Метою статті є аналіз теоретичних та прикладних аспектів реалізації конкурентної політики держави у контексті системного розуміння її змісту, форм, методів та інструментів.

Методи. Теоретико-методологічною основою дослідження є теорія галузевих ринків, неоінституціональна теорія, теорія поведінкової економіки та економічний аналіз конкурентного права. Використано наукові методи узагальнення, аналізу та синтезу, порівняння.

Результати дослідження. Під конкурентною політикою держави будемо розуміти систему адміністративно-управлінських актів, регуляторних заходів та дій органів державної влади, яка спрямована на захист і розвиток конкуренції, вдосконалення якості конкурентного середовища ринків з метою ефективного реалізації суспільних інтересів та забезпечення національного соціально-економічного розвитку. При такому більш розширеному дослідженні сутності КП забезпечуються нові можливості для кращого розуміння механізму її реалізації.

Традиційно виділяють механізми формування (розроблення) та реалізації (використання) КП, що пов'язана з правозастосуванням і адвокатуванням. У процесі формування КП головне значення має правовстановлення. Активна конкурентна політика – це політика розвитку конкуренції. По суті КП є комплексом державних захисних і активних заходів, спрямованих як на захист, так і на розвиток конкуренції на основі створення передумов для ефективного розвитку ринків.

Аналіз змісту КП і механізму її реалізації потребує системного підходу, що розглядається як сукупність форм, методів, інструментів, заходів та дій, які спрямовані на забезпечення належного стану конкуренції на ринках.

У рамках КП можуть використовуватися *структурні, інституційні та поведінкові заходи*. Йдеться, зокрема, про дії, спрямовані на збільшення кількості ринкових суб'єктів (зміна структури ринку), поліпшення інституційного середовища ринку, зниження надлишкових бар'єрів, активізацію проконкурентної поведінки.

У мікроекономічній теорії досить повно розроблена та апробована система кількісних показників структури ринку, серед яких найважливішими є: індекс Херфіндала-Хіршмана, коефіцієнт ринкової концентрації, дисперсія і ентропія ринкових часток, індекс Джині.

Інституційні засади ринкової конкуренції пов'язані зі станом підприємницького середовища, правилами й нормами ринкової діяльності, поведінковою інфраструктурою для учасників ринку. Інститути ринку обумовлюють й поведінку ринкових суб'єктів. Навколо поведінки економічних суб'єктів і на її основі здійснюються усі ринково-конкурентні процеси. Інституціоналізм забезпечує системний аналіз ринково-конкурентної поведінки для отримання більш достовірного уявлення про конкуренцію та КП держави.

Зростання значущості поведінкової економіки знаходить втілення у змісті КП, що безпосередньо пов'язана із людською поведінкою. Йдеться про ті засоби реалізації КП, які впливають на поведінку ринкових суб'єктів [10]. Можливості використання поведінкових моделей в процесі реалізації КП залежать від якості комунікації конкурентного відомства із бізнесом як реципієнтом відповідних рішень. Проблемно-управлінська матриця державної конкурентної політики зображена на *рис. 1*.

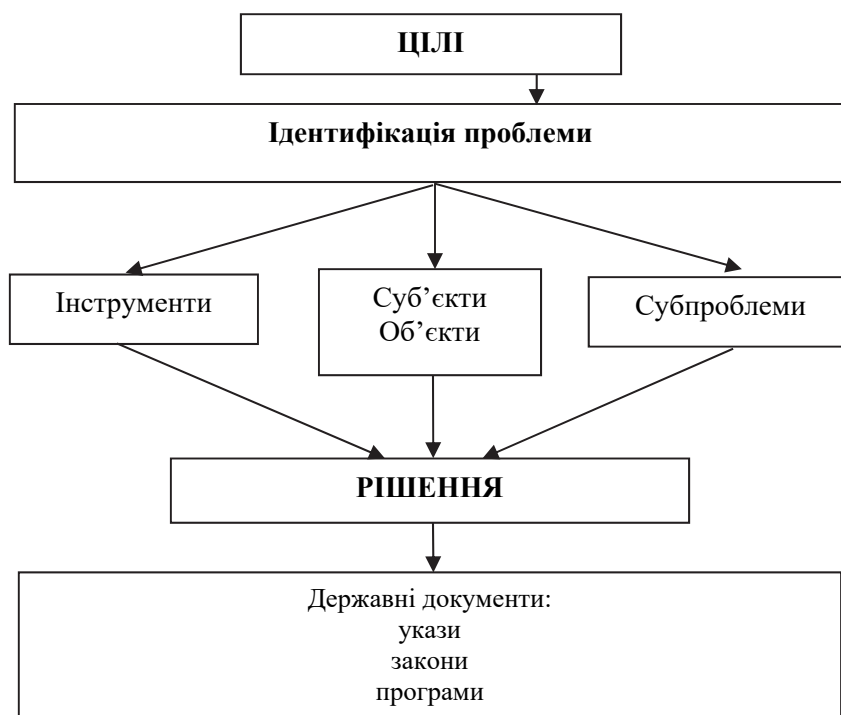

Рис. 1. Проблемно-управлінська матриця державної конкурентної політики

Джерело: складено автором на основі власних досліджень та узагальнень.

У процесі реалізації КП визначальну роль відіграє конкурентне відомство (КВ), високий репутаційний капітал якого забезпечуватиме належне визнання його значущості з боку громадянського суспільства. Закон України "Про Антимонопольний комітет України" передбачає, що під час виконання своїх функцій АМКУ має виходити з пріоритетності захисту та підтримки економічної конкуренції, а також сприяти розвитку добросовісної конкуренції, забезпечувати контроль за дотриманням конкурентного законодавства [11]. Послідовні та ефективні дії конкурентного відомства у процесі реалізації КП потребують, з одного боку, заходів щодо захисту конкуренції, з іншого – підтримки та розвитку конкуренції.

Забезпечення інституційної та операційної незалежності АМКУ вимагає розширення його повноважень для посилення контролю за дотриманням конкурентного законодавства, а також прогнозування стану товарних ринків, визначення орієнтирів конкурентного середовища та координації цих процесів з урядом. Важливою є подальша оптимізація організаційної структури АМКУ з метою посилення методологічного й організаційного забезпечення реалізації КП. Підвищення довіри ринкових суб'єктів та суспільства загалом до АМКУ матиме місце за умови, коли Антимонопольний комітет в цілому реалізовуватиме ефективну КП, враховуватиме інституційні обмеження і ризики під час розроблення та здійснення заходів щодо захисту і розвитку конкуренції, використовуватиме професійну комунікаційну стратегію у взаємодії з громадянським суспільством. Тут багато що залежить від професіоналізму співробітників конкурентного відомства, які беруть участь у підготовці відповідних управлінських рішень. Отже, на перший план виходять проблеми дизайну КВ та організації процесу прийняття рішень.

Інституційна незалежність конкурентного відомства сприяє об'єктивності його дій, що унеможливлюють вплив окремих груп інтересів при прийнятті рішень. Незалежність КВ є багатоаспектним поняттям. Йдеться, насамперед, про два види незалежності: *формальну*, яка підкріплена законодавчими нормами, та *фактичну*, рівень якої визначається конкретним ступенем виконання цих норм [12, с. 20]. Досвід розвинених країн свідчить про наявність спеціальних інституційних механізмів, які й забезпечують незалежність КВ від впливу груп інтересів у бізнес-середовищі і політичних фігур. Вирішальне значення тут мають інституційна автономність відомства, незалежність процедур прийняття рішень, прозорий механізм зміни керівництва.

Зростання інституційної незалежності КВ обумовлює підвищення ефективності економічного аналізу та загалом збільшення обсягів економічного ефекту від заходів з реалізації конкурентної політики. Конкурентне відомство за інших рівних умов має переваги під час проведення економічного аналізу ринків унаслідок наявності необхідних компетенцій у співробітників.

Механізм реалізації КП передбачає наявність двох форм: запобігання і протидія порушенням конкурентного законодавства (правозастосування) та адвокатування конкуренції усіма органами державної влади. Традиційно до *правозастосування* відносять процеси: виявлення та припинення порушень конкурентного законодавства, застосування санкцій до порушників.

Однією з форм ефективної КП з погляду стимулювання проконкурентної поведінки ринкових суб'єктів є послідовна та несуперечлива система правозастосування. Дуже важливо, щоб механізм правозастосування ґрунтувався на розумінні економічних умов і можливих соціально-економічних наслідків взаємодії суб'єктів ринково-конкурентних відносин. В умовах нерозвинених ринкових інститутів суб'єктам господарювання важко знайти такий стиль своєї економічної поведінки, який би відповідав потребам ефективної конкуренції. Така ситуація ускладнює прийняття оптимальних рішень КВ при розгляді справ про антиконкурентні порушення.

На практиці правозастосування у сфері реалізації КП нерідко стикається з помилками з боку конкурентних відомств. Внаслідок того, що більшість норм конкурентного законодавства має оцінний характер, особлива роль в реалізації КП відводиться судовому механізму кваліфікації поведінки ринкових суб'єктів. Рішення КВ тут не є кінцевим.

Щодо *адвокатування* конкуренції – другої форми реалізації конкурентної політики, то воно пов'язане з використанням засобів, які не є примусом до дотримання встановлених правил за допомогою застосування санкцій на основі адміністративних процедур чи судових рішень. Центральне значення в адвокатуванні має підвищення проконкурентної свідомості та рівня розуміння широкою громадськістю вигід від конкуренції. У цьому плані доречно відзначити, наприклад, необхідність надання публічним слуханням у справі про порушення конкурентного законодавства статусу обов'язкового елемента розгляду справи в АМКУ. Важливим було б включення до рішень АМКУ у справах про порушення конкурентного законодавства вимог запровадження програми антимонопольного комплаєнсу у кожного з порушників. В економічному сенсі *антимонопольний комплаєнс* можна розглядати як програму внутрішньо-управлінського забезпечення ринкової діяльності відповідно до вимог конкурентного законодавства. Це система організаційно-інституційних та адміністративно-управлінських заходів суб'єкта господарювання, які спрямовані на дотримання ним конкурентного законодавства та попередження його порушень.

Адвокатування конкуренції безпосередньо пов'язано з проведенням комунікаційних заходів з боку КВ з метою забезпечення проконкурентних підходів на галузевих та товарних ринках засобами, що не передбачають заходи державного примусу. Йдеться про формування у громадянському суспільстві розуміння та сприйняття

конкуренції як базової економічної цінності, роз'яснення норм конкурентного законодавства. Традиційно до адвокатування конкуренції відносять громадянську оцінку дій державних органів, зокрема, прийнятих ними нормативно-правових актів, рішень щодо захисту конкуренції, надання КВ усім зацікавленим особам рекомендацій щодо сприяння розвитку та захисту конкуренції.

З 2001 р. (з набуттям в Україні чинності Закону "Про захист економічної конкуренції" [13]) завдання КП були досить чітко визначені, проте сьогодні вони вже багато в чому застарілі. Задекларовані тоді цілі КП вже не відповідають потребам новітнього етапу інституційної та організаційної модернізації вітчизняного конкурентного середовища. КВ, як правило, використовує наявні інструменти КП безсистемно, внаслідок чого конкурентна політика проводиться непослідовно.

КП в Україні була і залишається спрямованою здебільшого на захист, а не на розвиток конкуренції, тобто орієнтована на обмеження антиконкурентних дій ринкових суб'єктів, а не на створення більш ефективного конкурентного середовища та підвищення ефективності самої конкуренції. При цьому інструменти розвитку конкуренції та ініціативи з їх імплементації або не зустрічають прямої інституційної підтримки, або не приводять до бажаного економічного результату. Погіршення стану ринків та конкуренції часто пов'язано із несвоечасністю поставок постачальниками, недостатністю обігових коштів у суб'єктів господарювання, нестачею поставок сировини або зростанням цін на неї до необґрунтованого рівня, зниженням попиту та ін.

У сучасних умовах більшість інструментів КП, що використовують в Україні, потребують доробки. У зв'язку з цим підвищується значення інституційного підходу, що вимагається для застосування в кожному конкретному випадку. Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) проводить щорічну оцінку шести інституційних якостей перехідних економік у контексті забезпечення сталого розвитку економіки ринків: конкурентоспроможність, ефективне управління, екологічність, інклюзивність, стійкість та інтегрованість. У 2020 р. Україна підвищила свої оцінки щодо п'яти якостей з шести порівняно з 2016 р., а саме: конкурентоспроможність – з 4.99 до 5.1, ефективність регулювання – з 4.08 до 4.18, екологічність – з 5.75 до 6.01, стійкість – з 4.92 до 6.14, інтегрованість – з 4.98 до 5.19 [14]. Це збільшення обумовлено відкриттям ринку землі та реформуванням сфери приватизації державних підприємств.

Сучасна КП передбачає оптимальне співвідношення принципів *ex-ante* та *ex-post*. Близькими до них є принципи *ex-nunc* ("відтепер") та *ex-tunc* ("відтоді"), співвідношення яких важливо в ході так званого регуляторного діалогу. Використання методу *ex-ante* у сфері КП дає змогу прогнозувати антиконкурентні зловживання на ринку, відслідковувати можливі особливості поведінки ринкових суб'єктів.

Можна вважати, що принцип *ex-ante* в конкурентній політиці держави з'являється як відповідь на необхідність подолання дискреції при прийнятті рішень. Інакше кажучи, принцип *ex-ante* покликаний оптимізувати процес прийняття рішень у сфері КП, звужити можливості впливу дискретних мотивів державних управлінців, замінити їх системою недискреційних методів. Розширення сфери використання принципу *ex-ante* в державному антимонопольному регулюванні орієнтує на розроблення прогнозів як тактичного, так і стратегічного рівня, знижуючи значення короткострокових пріоритетів груп інтересів. Це забезпечує краще розуміння причин проблем, що виникають, наслідків, які породжуються цими проблемами, можливих способів їх розв'язання, а також складних зв'язків між конкретною проблемою, ризиками та групами інтересів. Аналіз *ex-ante* є більш ефективним, ніж врахування лише поведінкових відхилень *ex-post*.

Слід враховувати факт різного розуміння економічною та юридичною науками змісту регуляторних рішень у конкурентній політиці. Як правило, найважливішим для юристів є дотримання чинних законодавчих актів, а для економістів – забезпечення економічного розвитку [15]. З огляду на це, реальною стала суперечність між економічним та юридичним аналізом у сфері реалізації КП. Відтак, важливим стає зростання значущості принципу *per se*, а отже, й правильного оптимального вибору інструментів аналізу, що використовувався. Принцип *per se* робить можливим винесення КВ таких рішень, які не повною мірою відповідають "букві" конкурентного законодавства, але є найефективнішими з погляду економічних наслідків їх виконання [16]. Вирішальну роль у розвитку конкуренції відіграє ефективність інститутів та організацій ринку, а не юридичні заборони антиконкурентних дій.

Серед *методів реалізації конкурентної політики* пріоритетними є правові (юридичні засоби), інституційні (норми і правила регулювання), економічні (фінансові норми), організаційні (адміністративні заходи), профілактично-роз'яснювальні методи (заходи адвокатування конкуренції). Узагальнено механізм реалізації КП держави зображено на *рис. 2*.

Інструменти КП спрямовані на відновлення нормального функціонування ринку, коли не вдається цього досягнути засобами саморегулювання ринку з боку його учасників. Серед інструментів реалізації конкурентної політики центральну роль відіграють штрафи, пеня, рекомендації, дозволи (на концентрацію та узгоджені дії), засоби моніторингу та контролю (при державній допомозі суб'єктам господарювання). Внаслідок *цифрової трансформації* виникли принципово нові можливості збору та обробки великого масиву інформації про ринок та його конкурентне середовище, що дає змогу більш ефективно впливати на стан конкуренції на ринку.

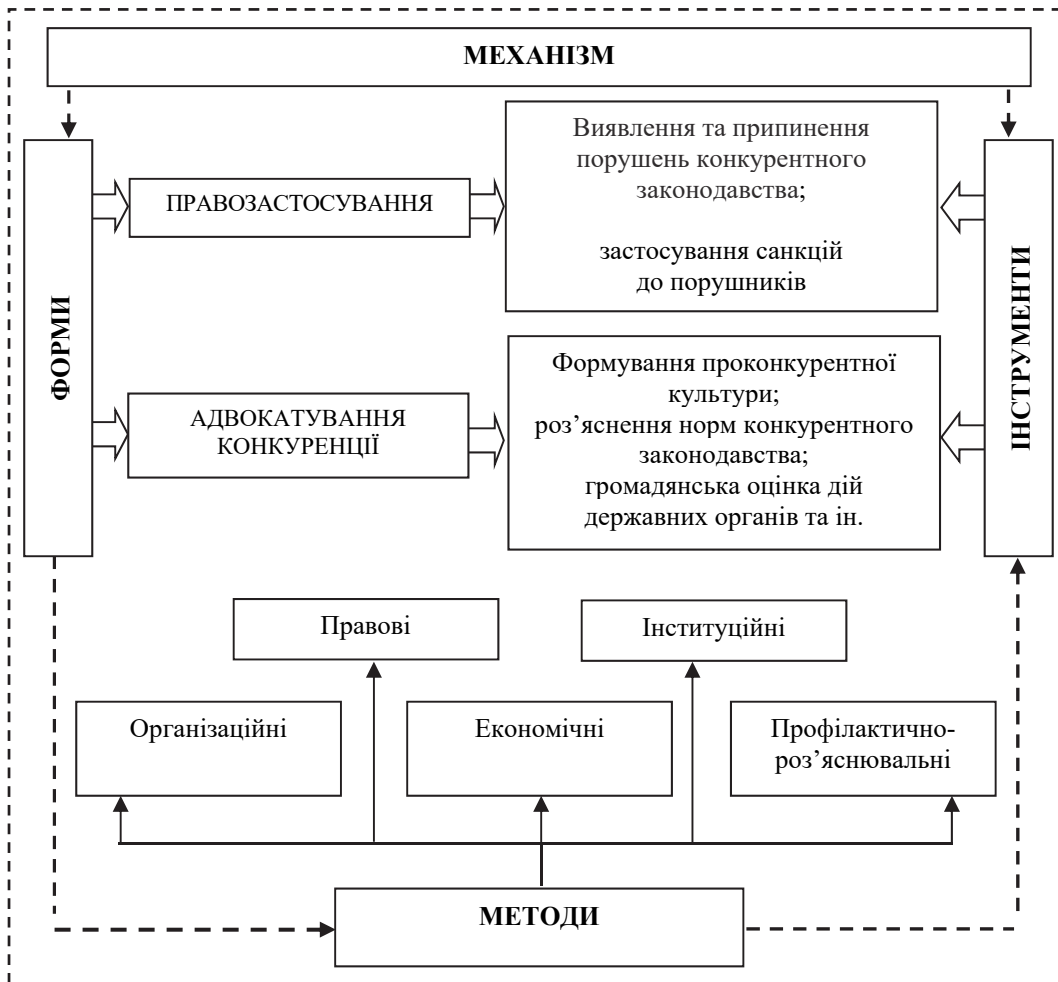

Рис. 2. Механізм реалізації конкурентної політики держави

Джерело: складено автором на основі власних досліджень та узагальнень.

Зміст інструментів КП залежить від специфіки ринку, щодо якого вони застосовуються. Так, відсутність на відповідному ринку ефективної конкуренції обумовлює необхідність застосування інструментів сприяння розвитку ринково-конкурентних відносин, оскільки їх слабкість знижує дієвість КП. Ефективні інструменти КП дають змогу виробляти найбільш дієві управлінські рішення на практиці, що особливо важливо, адже рішення конкурентних відомств створюють нові правила поведінки для усіх ринкових суб'єктів.

Щодо штрафних санкцій, то у механізмі реалізації КП досить чітко виявляється закономірність: чим жорсткіші антимонопольні санкції, тим більше значення має мінімізація ймовірності помилок у правозастосуванні. Головною метою застосування санкцій є не покарання порушників, хоча й це дуже важливо, а попередження можливих порушень. Дійсно, ще Г. Беккер сформулював принцип, за яким санкції за антиконкурентні дії повинні бути не нижче очікуваних вигравів від порушень. Лише на основі такого принципу може забезпечуватися достатнє стримування антиконкурентної поведінки [17, с. 201].

Конкретний розмір штрафних санкцій встановлюється АМКУ на своїх засіданнях, вони визначаються підсумками проведених розслідувань. Очевидно, що важливим є надання відповідних обґрунтувань з метою усебічного аналізу ухваленого рішення, яке має бути зрозумілим для бізнесового середовища. Хоча у середньо- та особливо довгостроковій перспективі головне – не самі санкції та штрафи, а забезпечення ефективного стримування антиконкурентних дій.

У 2021 р. обсяг накладених АМКУ штрафів становив 7 млрд 237.2 млн грн, у 2020 р. – 1 млрд 635.6 млн грн, у 2019 р. – 8 млрд 671.9 млн грн, з них 6 млрд 523.0 млн грн за антиконкурентні узгоджені дії на ринку тютюну. Найбільшими у 2021 р. – 4 млрд 722.0 млн грн – штрафні санкції були у справі про антиконкурентні узгоджені дії на ринку роздрібною торгівлі світлим нафтопродуктами через АЗС на всій території України [18].

Обсяг сплачених штрафних санкцій у 2021 р. становив 530.9 млн грн, у 2020 р. – 2 млрд 860.7 млн грн, тоді як у 2019 р. лише 154.7 млн грн [18]. У 2020 р. стався незвичний випадок для української практики реалізації конкурентної політики, коли великі тютюнові компанії свідомо заплатили свій штраф розміром 2.6 млрд грн, накладений на них ще у 2019 р. Без цієї суми інші сплачені штрафні санкції становили б лише 260.7 млн грн.

В Україні зазвичай спостерігається досить велика різниця між сумою накладених та сплачених штрафів. Причиною цього є те, що рішення про накладення більш-менш значних штрафних санкцій не виконуються порушниками добровільно, а оскаржуються в судах (при цьому, за оцінкою АМКУ, відповідне судове провадження в середньому триває 1.5 роки). Навіть після того, як суд визнає рішення АМКУ дійсним, конкурентному відомству доводиться ініціювати примусове виконання цього рішення в суді, що в середньому відтерміновує виконання ще на 1–1.5 роки. Очевидною є необхідність підвищення в Україні ефективності стягнення штрафів за порушення конкурентного законодавства.

Нові жорсткі загрози для розвитку української економіки в умовах збройної агресії росії збільшують важливість ефективної реалізації конкурентної політики нашої держави, насамперед у повоєнний період. Конкуренція в умовах повоєнного відновлення вітчизняного господарства повинна стати дійсно дієвим фактором успішного соціально-економічного розвитку України.

Висновки. У першій чверті ХХІ ст. все більшого значення набуває завдання перегляду теоретичних засад конкурентної політики, оскільки як теоретичні основи, так і наявна нормативно-методична база не є достатньо ефективним у забезпеченні ефективної реалізації конкурентної політики, особливо стосовно новітніх ринків. Необхідним є переосмислення переважаючого наразі структурного неокласичного підходу до конкуренції та конкурентної політики, коли фактично втрачають важливість чинники інститутів і поведінки.

Результати дослідження вказують на те, що комплексне розуміння змісту КП дає змогу вибирати в практиці державного регулювання найефективніші інструменти захисту та розвитку конкурентної поведінки ринкових суб'єктів з наголосом на вдосконалення інституційного середовища ринків. Конкурентна політика в Україні більшою мірою була й залишається спрямованою на захист, а не на розвиток конкуренції, тобто зорієнтована на обмеження антиконкурентних дій ринкових суб'єктів, а не на створення більш ефективного конкурентного середовища та підвищення ефективності самої конкуренції. При цьому інструменти розвитку конкуренції та ініціативи з їх імплементації або не зустрічають прямої інституційної підтримки, або не приводять до бажаного економічного результату.

Послідовні та ефективні дії конкурентного відомства у процесі реалізації КП потребують, з одного боку, заходів із захисту конкуренції, з іншого – підтримки та розвитку конкуренції. Забезпечення інституційної та операційної незалежності АМКУ вимагає розширення його повноважень для посилення контролю за дотриманням конкурентного законодавства, а також прогнозування стану товарних ринків, визначення орієнтирів конкурентного середовища та координації цих процесів з іншими органами державної влади. Важливою є подальша оптимізація організаційної структури АМКУ з метою посилення методологічного й організаційного забезпечення реалізації конкурентної політики.

Відповіді на виклики коронавірусної пандемії та агресії росії проти України передбачають трансформацію поточної конкурентної політики в бік інституційного розвитку конкурентного середовища в усьому ланцюгу формування вартості, стимулювання конкурентної поведінки вітчизняних суб'єктів господарювання, особливо тих, які виробляють продукцію світового рівня. Це вимагає підвищення ефективності реалізації нової за змістом конкурентної політики держави та має стати предметом нових наукових досліджень у цій сфері.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє, що він не має фінансових чи нефінансових конфліктів інтересів щодо цієї публікації; не має відносин із державними органами, комерційними або некомерційними організаціями, які могли б бути зацікавлені у поданні цієї точки зору. З огляду на те, що автор працює в установі, яка є видавцем журналу, що може зумовити потенційний конфлікт або підозру в упередженості, остаточне рішення про публікацію цієї статті (включно з вибором рецензентів та редакторів) приймалося тими членами редколегії, які не пов'язані з цією установою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герасименко А., Масько А. Моделі взаємодії держави та ринку: інституційний аспект. *Економіка та держава*. 2019. № 8. С. 12-18.
2. Уманців Ю., Міняйло О. Економічна політика держави за умов глобальних трансформацій. *Економіка України*. 2019. № 9. С. 37-49.
3. Филюк Г. Інституціональні чинники формування конкурентного середовища в Україні у контексті глобального розвитку. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2017. № 28 (1). С. 11-19.

4. Motta M. *Competition Policy. Theory and Practice*. N. Y.: Cambridge University Press, 2004.
5. Rochet J.C., Tirole J. Platform Competition in Two-Sided Markets. *Journal of the European Economic Association*. 2003. Vol. 1. June. No 4. P. 990-1029.
6. Bamberger K. A., Lobel O. Platform Market Power. *Berkeley Technology Law Journal*. 2017. Vol. 32. No. 3. P. 1051-1092. <https://doi.org/10.15779/Z38N00ZT38>
7. Carvalho S. The US Antitrust Jurisprudence through the Lens of Chicago School and the Transaction Costs Economics. *Tribuna Juridica*. 2019. No. 9. P. 93-109.
8. Johnson P. Indirect Network Effects, Usage Externalities, & Platform Antitrust. *Journal of Competition Law & Economics*. 2019. Vol. 15. Issue 2-3. P. 283-297. <https://doi.org/10.1093/joclec/nhz014>
9. Bork R. H. *The Antitrust Paradox: A Policy at War with Itself*. N. Y.: Basic Books Inc., 1978.
10. Rizzo M.I., Whitman G. *Escaping paternalism: rationality, behavioral economics and public policy*. New York, Cambridge University Press, 2019. 439 p.
11. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 р. № 3569-ХІІ (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>
12. Alves S., Capiau J., Sinclair A. Principles for the Independence of Competition Authorities. *Competition Law International*. 2015. Vol. 11. No 1. P. 13-27
13. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. № 2201-ІІІ (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>
14. European Bank for Reconstruction and Development. *Annual Review 2021*. URL: <https://2021.ar-ebrd.com>.
15. Katz M. Platform Economics and Antitrust Enforcement: A Little Knowledge Is a Dangerous Thing. *Journal of Economics and Management Strategy*. 2019. No. 1. P. 138-152. <https://doi.org/10.1111/jems.12304>
16. Wright J. D., Stone J. E. Misbehavioral Economics: The Case Against Behavioral Antitrust. *Cardozo Law Review*. 2012. Vol. 33. No. 4. P. 1517-1533.
17. Becker G. S. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*. 1968. Vol. 76 (2). P. 169-217.
18. Звіт Антимонопольного комітету України за 2021 рік. URL: <https://amcu.gov.ua/pro-nas/zvitnist/riczni-zviti/zvit-2021>

REFERENCES

1. Herasymenko, A., & Masko, A. (2019). Modeli vzaiemodii derzhavy ta rynku: instytutsiynyi aspekt [Models of interaction between the state and the market: institutional aspect]. *Ekonomika ta derzhava*. Vol. 8, (pp. 12-18) [in Ukrainian].
2. Umantsiv, Yu., & Miniailo, O. (2019). Ekonomichna polityka derzhavy za umov hlobalnykh transformatsii [Economic policy of the state under the conditions of global transformations]. *Ekonomika Ukrainy*. Vol. 9, (pp. 37-49) [in Ukrainian].
3. Fyliuk, H. (2017). Instytutsionalni chynnyky formuvannya konkurentnoho seredovyscha v Ukraini u konteksti hlobalnoho rozvytku [Institutional factors of the formation of a competitive environment in Ukraine in the context of global development]. *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*. Vol. 28 (1), (pp. 11-19) [in Ukrainian].
4. Motta, M. (2004). *Competition Policy. Theory and Practice*. N. Y.: Cambridge University Press [in English].
5. Rochet, J. C., & Tirole, J. (2003). Platform Competition in Two-Sided Markets. *Journal of the European Economic Association*. Vol. 1. Issue 4, (pp. 990-1029) [in English].

6. Bamberger, K., & Lobel, O. (2017). Platform Market Power. *Berkeley Technology Law Journal*. Vol. 32. Issue 3, (pp. 1051-1092) [in English].
7. Carvalho, S. (2019). The US Antitrust Jurisprudence through the Lens of Chicago School and the Transaction Costs Economics. *Tribuna Juridica*. Vol. 9, (pp. 93-109) [in English].
8. Johnson, P. (2019). Indirect Network Effects, Usage Externalities, and Platform Antitrust. *Journal of Competition Law & Economics*. Vol. 15. Issue 2-3, (pp. 283-297) [in English].
9. Bork, R. (1978). *The Antitrust Paradox: A Policy at War with Itself*. N. Y.: Basic Books Inc. [in English].
10. Rizzo, M., & Whitman, G. (2019). *Escaping paternalism: rationality, behavioral economics and public policy*. New York, Cambridge University Press [in English].
11. Pro Antymonopolnyi komitet Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 26 lystopada 1993 № 3569-KhII (zi zminamy ta dopovnenniamy). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text> [in Ukrainian].
12. Alves, S., Capiu, J., & Sinclair, A. (2015). Principles for the Independence of Competition Authorities. *Competition Law International*. Vol. 11, 1, (pp. 13-27) [in English].
13. Pro Antymonopolnyi komitet Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 26 lystopada 1993 № 3569-XII (zi zminamy ta dopovnenniamy). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> [in Ukrainian].
14. European Bank for Reconstruction and Development (2021). *Annual Review*. <https://2021.ar-ebrd.com> 27 [in English].
15. Katz, M. (2019). Platform Economics and Antitrust Enforcement: A Little Knowledge Is a Dangerous Thing. *Journal of Economics and Management Strategy*. Vol. 1, (pp. 138-152) [in English].
16. Wright, J., & Stone, J. (2012). Misbehavioral Economics: The Case Against Behavioral Antitrust. *Cardozo Law Review*. Vol. 33. Issue 4, (pp. 1517-1533) [in English].
17. Becker, G. (1968) Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*. Vol. 76 (2), (pp.169-217) [in English].
18. Antymonopolnyi komitet Ukrainy (2021). *Zvit Antymonopolnoho komitetu Ukrainy za 2021 rik*. <https://amcu.gov.ua/pro-nas/zvitnist/richni-zviti/zvit-2021> [in Ukrainian].

Надійшла до редакції 22.07.2022.

Прийнято до друку 21.09.2022.

Публікація онлайн 26.10.2022.